

รูปแบบและเทคนิคการทำผมของตัวละครรำในสมัยรัชกาลที่ 9 Form and Hair do Techniqgues of Dance Drama Characters in Reign of King Rama 9

รุ่งทิพา วารีบ่อ

Rungtiva wareebor

สาขาวิชาศิลปะการแสดง คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
Performing Arts Faculty of Arts Suan Sunandha Rajabhat University

Received : July 24,2019 ; Revised : December 9,2019 ; Accepted : December 16,2019

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบทรงผม องค์ประกอบ และเทคนิคการทำผมของตัวละครเชื้อชาติในละคร
รำสมัยรัชกาลที่ 9 ตั้งแต่ปี พ.ศ.2489 – 2559 โดยผู้วิจัยใช้วิธีศึกษาจากเอกสาร การสังเกตการณ์ และการสัมภาษณ์

ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบทรงผมของตัวละครเชื้อชาติในละครรำสมัยรัชกาลที่ 9 ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2489 – 2559 ที่พบ
มีรูปแบบทรงผมทั้งหมด 12 รูปแบบ ที่นำไปใช้กับทรงผมตัวละครทั้งสิ้น 5 เชื้อชาติ ได้แก่ ตัวละครเชื้อชาติไทย, พม่า, มอญ
, ลาว และฝรั่ง โดยแบ่งเป็น 1) รูปแบบทรงผมตัวละครรำเชื้อชาติที่แต่งแบบยืนเครื่องมี 3 รูปแบบ ได้แก่ (1) ผมทรงรวบเก็บ
กลางกระหม่อม (2) ผมทรงแหวกม่านตั้งรัดเกล้า (รัดเกล้ายอด, รัดเกล้าเปลว) (3) ผมทรงรวบเก็บท้ายทอย 2) รูปแบบทรงผม
ตัวละครรำเชื้อชาติที่แต่งแบบไม่ยืนเครื่องมี 9 รูปแบบ ได้แก่ (1) ผมทรงมหาดไทยยาว (2) ผมทรงมหาดไทยสั้น (3) ผมทรง
ดอกกระพุ่มยาว (4) ผมทรงดอกกระพุ่มสั้น (5) ผมทรงรวบเก็บท้ายทอย (6) ผมทรงเกล้าขึ้นปล่อยชายข้าง (7) ผมทรงเกล้า
ขึ้นทั้งด้านหน้าและด้านหลัง (เกล้าหุ่ย) (8) ผมทรงฟาร้าห์ และ (9) ผมทรงพวงอุ้งน

องค์ประกอบของทรงผมสามารถแบ่งออกได้เป็น ทรงผมตัวละครรำเชื้อชาติที่แต่งแบบยืนเครื่อง ประกอบด้วย
1) เทร็ดนางหรือมงกุฎกนิรี, รัดเกล้ายอด, รัดเกล้าเปลว, กระบังหน้า และผมปลอม 2) ทรงผมตัวละครรำเชื้อชาติที่แต่งแบบไม่
ยืนเครื่อง ประกอบด้วย ดอกไม้ประดิษฐ์, อุบลลาว, เกี้ยวซีก, ผมปลอม, ปิ่น, ปักผม, มงกุฎแบบฝรั่ง และหมวก เทคนิคการทำ
ผมให้ตัวเองจะจำกัดทรงที่ทำและใช้อุปกรณ์มากกว่าเทคนิคการทำผมให้กับผู้อื่น

คำสำคัญ : รูปแบบ,องค์ประกอบ,เทคนิค,ผม,รัชการที่ 9

Abstract

This research aims to study the hair style, composition and hairdressing techniques of racial actors
in the reign of King Rama IX since 1946 – 2016. The researchers used the method from the documents,
observation and interviews.

The results showed that hairstyles of racial actors in the reign of King Rama IX, since 1946 – 2016,
have 12 styles of hairstyles, 5 races include Thai, Burmese, Mon, Lao and foreigner are divided into 3 types
of hairstyles include 1) hair collection in the middle of the crown, hair curtain to set the tiara, Occipital hair
Grabs 2) 11 Hairstyles for non-standing racial actors like circular head with parted hair, short Hairstyles, hair
collection, occipital hair up, splash flower long hairstyles, splash flower short hairstyles, hair straighteners
on both front and back, Farah hairstyle and grapes hairstyle

The composition of hairstyles had divided into 1) the hairstyles for non-standing racial actors
composed of the kinnaree crown, top tiara, teardrop, visor, and wig, 2) the hairstyles for standing racial
actors composed of artificial flowers, auba Laos, cart side, wig, hairpin, crown, headgear, and found that
hairstyles' techniques do itself are limited to the shape and use more device than others.

Key words : format/ element / technique / hair / king rama 9

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

นาฏศิลป์ไทยเป็นศิลปะแห่งการแสดงละครฟ้อนรำที่แสดงให้เห็นถึงภูมิอารยธรรมของชนในชาติเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ได้รับการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษในอดีต ดังคำกล่าวของมาลัย นิลพงษ์ และพิมพ์วิภา กล้วยพันธ์ (2546, หน้า 43) ที่ได้กล่าวว่า การแสดงนาฏศิลป์ไทย โขน-ละคร เป็นศิลปะการแสดงที่มีมาแต่เดิม มีวิวัฒนาการขึ้นตามลำดับตั้งแต่สมัยอยุธยา จนถึงปัจจุบัน มีรูปแบบการแสดงโดยเฉพาะและกำหนดเป็นจารีตในการแสดง ด้วยเหตุที่มีการกำหนดรูปแบบการแสดงที่ยึดถือปฏิบัติกันมาจนเป็นประเพณีนิยม ทำให้องค์ประกอบของการแสดงต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นกระบวนท่ารำ เครื่องแต่งกาย การบรรเลงดนตรี และเพลงร้อง ได้ถูกกำหนดด้วยเช่นกัน โดยเฉพาะเครื่องแต่งกายของตัวละครไทยที่นับว่าเป็นศิลปะสร้างสรรค์ประเภทหนึ่ง

วิมา วีสุเพ็ญ (2549, หน้า 91) กล่าวว่า การละครไทยได้ดำเนินมาอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันมีพัฒนาการและปรับเปลี่ยนตามยุคสมัยและความนิยม ทั้งนี้ จะเห็นได้ว่าชนบทที่เกี่ยวข้องกับการแสดงละครของไทยที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ ทรงผมของตัวละครหรือนักแสดงที่มีความสำคัญต่อการแสดงนาฏศิลป์ไทยทุกชนิด กล่าวคือ ทรงผมเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดความงดงามความสมบูรณ์ ทรงผมมีอิทธิพลต่อการแสดงเป็นอย่างมาก เนื่องจากเราจะเห็นได้ว่าตัวละครในแต่ละเรื่องล้วนแล้วแต่ต้องออกแบบและทำทรงผมประกอบ เพื่อให้ตัวละครนั้น ๆ ดูโดดเด่นและสมบทบาทที่ตัวละครนั้นได้รับ เพื่อให้มีความชัดเจนยิ่งขึ้นดังทัศนะของบุญศิริ นิยมทัศน (2541, หน้า 1 - 4) ที่เห็นว่าการแสดงนาฏศิลป์ไทยจำเป็นต้องอาศัยการแต่งหน้าและการจัดแต่งทรงผมเพื่อให้เกิดความงามที่เหมาะสมตามทฤษฎีความงาม เพราะความงามมีอิทธิพลต่อความรู้สึกนึกคิดของมนุษย์ ก่อให้เกิดอารมณ์ต่าง ๆ อาทิ ความรัก ความอ่อนโยน ความเมตตากรุณา เป็นต้น เป็นเครื่องจรรโลงใจและเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตมนุษย์ การแต่งหน้าที่สวยงามจะต้องอาศัยทรงผมที่รับกับใบหน้าเป็นส่วนประกอบด้วย ซึ่งมีวิวัฒนาการมาโดยลำดับตั้งแต่ก่อนสมัยสุโขทัยจนถึงปัจจุบัน ซึ่งมีความสำคัญทั้งชีวิตประจำวันและการแสดงและป็นงานละเอียดที่มีศิลปะหลายแขนงผสมผสานกัน สำหรับรูปแบบทรงผมของตัวละครหรือนักแสดง ในการแสดงนาฏศิลป์ไทยแต่ละประเภทนั้น บุญศิริ นิยมทัศน (2541, หน้า 153 - 154) ได้จำแนกการละครไทยออกเป็น 2 ประเภท คือ ละครไทยแบบมาตรฐาน ได้แก่ ละครชาตรี ละครนอก และละครใน และละครไทยชนิดปรับปรุง ซึ่งเกิดขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 อันได้รับอิทธิพลการละครจากยุโรป ได้แก่ ละครดึกดำบรรพ์ ละครพันทาง ละครร้อง และละครพูด เป็นต้น ซึ่งทรงผมของตัวนางกษัตริย์ และตัวนางเอก ในการแสดงละครในและละครนอกจะมีลักษณะเฉพาะที่ชัดเจน ทรงผมของนางก้านละครรวบเก็บแล้วใส่กรอบหน้าเรียบร้อย ทรงผมของพราหมณ์จะมีอุปกรณ์เสริม คือ การใส่วิกผม แล้วนำมาขมวดไว้ที่ท้ายทอย นอกจากนี้ ทรงผมของผู้ที่แสดงละครพันทางและละครเสภาล้วนแล้วมีความแตกต่างกันและสำคัญยิ่งต่อตัวผู้แสดง ยกตัวอย่างเช่น ตัวนางเอกในละครพันทางจะทำทรงผมเกล้ามวยสูงไว้ตรงกลางศีรษะ เพราะได้รับอิทธิพลวัฒนธรรมมาจากประเทศลาวและประเทศพม่า ส่วนในละครเสภานั้นตัวนางเอกจะทำทรงผมรวบเก็บไว้ครึ่งศีรษะด้านหลังปล่อยยาวลงมา หรือทำทรงผมปีกหรือทรงผมดอกกระพุ่มเหมือนกันกับในสมัยอยุธยาและรัตนโกสินทร์ตอนต้น ความแตกต่างที่เห็นได้ชัด คือ ละครแบบมาตรฐานหรือแบบดั้งเดิม ตัวนางกษัตริย์และตัวนางเอกจะยังคงทำทรงผมในรูปแบบเดิมตามจารีต ส่วนละครที่ปรับปรุงขึ้นมาใหม่นั้นจะมีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ทำให้ทรงผมของนักแสดงในละครที่ปรับปรุงขึ้นมาใหม่มีความสวยงาม หุรุหระ ทันสมัย เป็นที่นิยมของผู้ชมเป็นจำนวนมาก ยกตัวอย่างเช่น ทรงผมของนางเอกในละครพันทางและละครเสภาของสำนักการสังคีต กรมศิลปากร ทรงผมในละครเสภาได้ใช้เทคนิคการทำผมที่รวดเร็วและออกแบบทรงผมได้สวยงามเข้ากับรูปหน้าของผู้แสดงรวมทั้งมีการใช้อุปกรณ์เสริม เช่น การต่อผม การจัดแต่งผมทรงต่าง ๆ สิ่งที่น่าสนใจคือ ปัจจุบันกรรมวิธีการทำผมมีการเปลี่ยนแปลงไปและรวดเร็วกว่าในสมัยอดีตมาก มีวิธีและเทคนิคใหม่ ๆ ตลอดจนอุปกรณ์เสริมเข้ามาช่วยในการออกแบบทรงผมของผู้แสดงและช่างทำผมมีส่วนร่วมอย่างมากทั้งช่างมืออาชีพและช่างสมัครเล่น ตลอดจนนักแสดงด้วยกันเองช่วยเหลือกัน นอกจากนี้ อิทธิพลของวัฒนธรรมต่างชาติก็ได้เข้ามามีบทบาทต่อวิวัฒนาการการทำผมของนักแสดงในการแสดงนาฏศิลป์ไทย กล่าวคือ ย้อนกลับไปในอดีตในสมัยอยุธยาตอนต้น สตรีก็ยังเกล้าผมมวยสูงแบบชาวเอเชีย เช่น จีน ญี่ปุ่น ซึ่งไทยได้เอารูปแบบของการเกล้าดังกล่าวมาใช้ เมื่อแรกสตรีในราชสำนักจะเป็นผู้เริ่มทำก่อนแล้วค่อยกระจายออกมาสู่ราษฎรภายนอก ทำให้รูปแบบทรงผมของนักแสดงหญิงในการแสดงละครไทยที่เป็นแบบมาตรฐานและละครไทยที่ปรับปรุงขึ้นมาใหม่นั้นได้รับอิทธิพลมาจากราชสำนักล้วน ๆ ยกตัวอย่างเช่น ละครในและละครนอก ตัวนางกษัตริย์และตัวนางเอกจะต้องมีการทำทรงผม เรียกว่า การตั้งรัดเกล้า ทุกครั้งเวลาจะทำการแสดงทรงผมนั้นจะต้องเหมือนเดิมทุกครั้งทุกรอบ จะต่างจากตัวละครในละครที่ปรับปรุงขึ้นมาใหม่ คือ ตัวนางเอกจะทำทรงผมแบบไหนก็ได้แต่ทรงผมนั้นจะต้องเป็นเกล้ามวยสูงไว้บนศีรษะ ส่วนละครเสภาผู้แสดงหญิงอาจจะจัดแต่งทรงผมปีก หรือรวบเก็บครึ่งศีรษะแล้วปล่อยด้านหลังยาวตาม

ความเหมาะสม ในสมัยรัตนโกสินทร์มีการเปลี่ยนแปลงทรงผมที่เห็นได้ชัด คือ สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5 เนื่องจากมีการติดต่อกับชาวตะวันตกมากขึ้น ทำให้ทรงผมในสยามประเทศมีการพัฒนาโดยมีพระราชดำริให้ผู้ชายเล็มผมทรงมหาดไทยโดยพระองค์ไว้ผมทรงรองทรงแบบอังกฤษ การละครไทยในสมัยรัชกาลที่ 9 เริ่มขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ. 2489 ตั้งแต่พระองค์เสด็จขึ้นครองราชย์ก็มีการแสดงและการสืบทอดต่อมาเป็นลำดับ แม้จะไม่มี การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการแสดงมากนักและยังคงยึดหลักการแสดงวิธีดำเนินเรื่องราวการแสดงรูปแบบเดิม ตลอดจนรูปแบบของทรงผมที่ใช้ในการแสดงก็ยังคงเหมือนเดิม ตามที่ได้สืบทอดจากบรมครูมาตั้งแต่ในอดีตจนเป็นแบบแผนจารีตในการแสดงสืบมาจนถึงปัจจุบัน แต่สิ่งที่เปลี่ยนแปลงไปนั้น คือ พัฒนาการด้านกระบวนการทำผมของนักแสดงหญิงนั่นเอง ประเทศไทยเริ่มมีการพัฒนาก้าวเข้าสู่โลกสากล มีการรับเอาวัฒนธรรมต่างชาติและเทคโนโลยีใหม่ ๆ เข้ามาในประเทศ ทำให้เกิดรูปแบบและวิธีการทำผมทรงต่าง ๆ มีเทคนิคใหม่ ๆ เพิ่มขึ้นนอกเหนือจากเดิมที่เคยทำอยู่แล้ว รวมถึงมีอุปกรณ์เข้ามาช่วยในการทำผมนักแสดง ทำให้ประหยัดเวลาและเพิ่มความสวยงามให้แก่นักแสดง ตัวอย่างเช่น อุปกรณ์เสริม ได้แก่ วิกผมหรือผมปลอมหรือช่องผม หมอนผม เน้นทคลุมผม วิธีการทำผมของช่างทำผมมีความเปลี่ยนแปลงที่น่าสนใจดังต่อไปนี้ตามลำดับโดย มีพัฒนาการสืบเนื่องมาจากอดีต ทำให้มีพัฒนาการทรงผมที่ทันสมัยมากยิ่งขึ้น และเกิดทรงผมที่แปลกใหม่มากมาย มีความหรูหราเพิ่มสีสันความโดดเด่นให้กับตัวนักแสดงมากยิ่งขึ้น โดยช่างผมได้มีเทคนิควิธีการทำผมที่หลากหลาย มีการเลียนแบบได้ยากทำให้เกิดฝีมือเป็นความสามารถพิเศษของช่างทำผมในปัจจุบัน ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาองค์ประกอบและวิธีการทำผมตัวละครในสมัยรัชกาลที่ 9 เพื่อทราบถึงรูปแบบทรงผม องค์ประกอบ และวิธีการทำผมของตัวละครเชื้อชาติในละครที่นำเรื่องราวมาจากวรรณคดีเรื่องต่าง ๆ เช่น เรื่องราชาธิราช การแต่งกายชายหญิงจะออกไปทางมอญ พม่า เรื่องสามก๊ก การแต่งกายคล้ายจีน เรื่องขุนช้างขุนแผน แต่งตัวแบบไทยโบราณ ทั้งแบบเจ้านายชั้นสูง และแบบชาวบ้าน เรื่องพระลอ จะแต่งกายแบบชาวเหนือ เป็นต้นที่สังคีตศาลาได้จัดแสดงในสมัยรัชกาลที่ 9 ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2489 – 2559 ซึ่งตลอดระยะเวลาที่พระองค์ทรงครองราชย์เป็นเวลายาวนานถึง 70 ปี นาฏศิลป์และการละครไทยยังคงแสดงตามรูปแบบเดิม แต่กระบวนการทำผมของตัวละครหรือผู้แสดงได้เปลี่ยนไป โดยมีความทันสมัยและมีเทคนิควิธีการแบบใหม่ ทำให้ช่างทำผมมีความสะดวกและรวดเร็วทำให้นักแสดงเกิดความพอใจในขั้นตอนและรูปแบบของทรงผมของตัวเองนักแสดงเองในแต่ละฉากของการแสดง และเพื่อเป็นการบันทึกการเปลี่ยนแปลงรูปแบบทรงผม ตลอดถึงขั้นตอนและวิธีการออกแบบทรงผมในแต่ละชุดการแสดงที่เกิดขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 9 เพื่อให้เป็นประวัติศาสตร์รูปแบบของทรงผมที่ใช้ในการแสดงละครของไทย และเป็นการอนุรักษ์รวมถึงสร้างสรรค์รูปแบบทรงผมใหม่ที่เกิดขึ้นในละครไทย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษารูปแบบทรงผมตัวละครเชื้อชาติผู้หญิงในละครสมัยรัชกาลที่ 9 ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2489 – 2559
2. ศึกษาองค์ประกอบและเทคนิคการทำผมตัวละครเชื้อชาติในละครสมัยรัชกาลที่ 9 ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2489 – 2559

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยเรื่องรูปแบบและเทคนิคการทำผมตัวละครในสมัยรัชกาลที่ 9 เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบทรงผมของตัวละครเชื้อชาติในละครสมัยรัชกาลที่ 9 ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2489 – 2559 และศึกษาองค์ประกอบและเทคนิคการทำผมของตัวละครเชื้อชาติในละครสมัยรัชกาลที่ 9 ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2489 – 2559 ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษารวบรวมข้อมูลจากเอกสารและจากภาคสนามจากนั้นนำข้อมูลที่ได้ออกมาวิเคราะห์แล้วสรุปผลการวิจัยออกมาเป็นลายลักษณ์อักษรเพื่อให้งานวิจัยบรรลุผลสัมฤทธิ์และได้องค์ความรู้ที่มีความสอดคล้องและตรงตามวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้โดยผู้วิจัยได้กำหนดระเบียบวิธีวิจัยและขั้นตอนวิธีดำเนินงานวิจัยดังต่อไปนี้

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยเรื่องรูปแบบและเทคนิคการทำผมตัวละครในสมัยรัชกาลที่ 9 ได้แบ่งการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็น 2 ลักษณะ ดังนี้

1. การเก็บรวบรวมข้อมูลศึกษาจากเอกสารทางวิชาการ
2. การเก็บรวบรวมข้อมูลจากภาคสนาม ประกอบด้วย
 - 2.1 การสัมภาษณ์
 - 2.2 การสังเกตการณ์

ผลการงานวิจัย

งานวิจัยเรื่องรูปแบบและเทคนิคการทำผมของตัวละครรำสมัยรัชกาลที่ 9 เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยโดยการศึกษาค้นคว้าจากเอกสารตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง อีกทั้งเก็บข้อมูลภาคสนามจากการสัมภาษณ์และการสังเกตการณ์ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในด้านการทำผมของตัวละครเพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์ข้อมูลวิผลการศึกษาของเรื่องรูปแบบและเทคนิคการทำผมของตัวละครรำในสมัยรัชกาลที่ 9 ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบทรงผมของตัวละครเชื้อชาติผู้หญิงในละครรำสมัยรัชกาลที่ 9 ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2489 – 2559 ที่พบ มีรูปแบบทรงผมทั้งหมด 12 รูปแบบ ที่นำไปใช้กับทรงผมตัวละครทั้งสิ้น 5 เชื้อชาติ ได้แก่ ตัวละครเชื้อชาติไทย, พม่า, มอญ, ลาว และฝรั่ง โดยแบ่งเป็น 1) รูปแบบทรงผมตัวละครรำเชื้อชาติที่แต่งแบบยืนเครื่องมี 3 รูปแบบ ได้แก่ (1) ผมทรงรวบเก็บกลางกระหม่อม (2) ผมทรงแหวกม่านตั้งรัดเกล้า (รัดเกล้ายอด, รัดเกล้าเปลว) (3) ผมทรงรวบเก็บท้ายทอย 2) รูปแบบทรงผมตัวละครรำเชื้อชาติที่แต่งแบบไม่ยืนเครื่องมี 9 รูปแบบ ได้แก่ (1) ผมทรงมหาดไทยยาว (2) ผมทรงมหาดไทยสั้น (3) ผมทรงดอกกระพุ่มยาว (4) ผมทรงดอกกระพุ่มสั้น (5) ผมทรงรวบเก็บท้ายทอย (6) ผมทรงเกล้าขึ้นปล่อยชายข้าง (7) ผมทรงเกล้าขึ้นทั้งด้านหน้าและด้านหลัง (เกล้าหุ่ย) (8) ผมทรงพารวาท และ (9) ผมทรงพวงอุ้งน่อง ประกอบของทรงผมสามารถแบ่งออกได้เป็น ทรงผมตัวละครรำเชื้อชาติที่แต่งแบบยืนเครื่องประกอบด้วย 1) เทร็ดนางหรือมงกุฎกนิรี, รัดเกล้ายอด, รัดเกล้าเปลว, กระบังหน้า และผมปลอม 2) ทรงผมตัวละครรำเชื้อชาติที่แต่งแบบไม่ยืนเครื่อง ประกอบด้วย ดอกไม้ประดิษฐ์, อุบลลาว, เกี้ยวซีก, ผมปลอม, ปิ่น, ปักผม, มงกุฎแบบฝรั่ง และหมวก ส่วนในการทำผมพบว่า เทคนิคการทำผมให้กับตัวเองจะจำกัดทรงที่ทำและใช้อุปกรณ์มากกว่าเทคนิคการทำผมให้กับผู้อื่น และผู้วิจัยยังพบอีกว่าศิราภรณ์ บทบาท และเครื่องแต่งกายเป็นตัวกำหนดรูปแบบทรงผมของตัวละคร ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบทรงผมของตัวละครเชื้อชาติที่แต่งแบบยืนเครื่อง

รูปแบบทรงผม	ทรงผมตัวละคร	ทรงผมพร้อมศิราภรณ์	ละครชาตรี	ละครใน	ละครนอก	ละครตีกัดดาบรรพ์	วิธีทำผม	
							ทำผมด้วยตนเอง	ผู้อื่นทำให้
1) ผมทรงรวบเก็บกลางกระหม่อม			✓	✓	✓		✓	✓

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบทรงผมของตัวละครเชื้อชาติที่แต่งแบบยีนเครื่อง (ต่อ)

รูปแบบทรงผม	ทรงผมตัวละคร	ทรงผมพร้อมศิริภรณ์	ละครชาติรี	ละครใน	ละครนอก	ละครตีก๊อปปี้	วิธีทำผม	
							ทำผมด้วยตนเอง	ผู้อื่นทำให้
2) ผมทรงแหวกม่าน ตั้งรัดเกล้ายอดและ รัดเกล้าเปลว		 	✓	✓	✓	✓		✓
3) ผมทรงรวบเก็บ ท้ายทอย			✓	✓	✓	✓	✓	✓

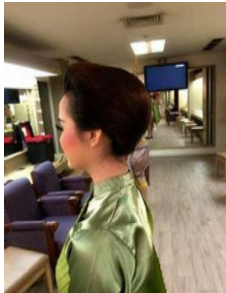

ตารางที่ 2 เปรียบเทียบทรงผมของตัวละครเชื้อชาติที่แต่งแบบไม่ยืนเครื่อง

รูปแบบทรงผม	ทรงผมตัวละคร	ทรงผมพร้อมศิราภรณ์ /อุปกรณ์ประดับ	ละครเชื้อชาติไทย	ละครเชื้อชาติพม่า	ละครเชื้อชาติมอญ	ละครเชื้อชาติลาว	ละครเชื้อชาติฝรั่ง	วิธีทำผม	
								ทำผมด้วยตนเอง	ผู้อื่นทำให้
1) ผมทรงมหาดไทย ยาว			✓						✓
2) ผมทรงมหาดไทย สั้น			✓						✓
3) ผมทรงดอกกระพุ่ม ยาว			✓					✓	✓

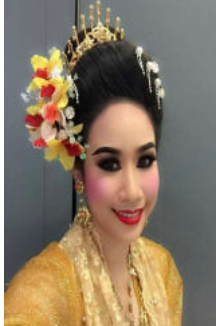

ตารางที่ 2 เปรียบเทียบทรงผมของตัวละครเชื้อชาติที่แต่งแบบไม่ยืนเครื่อง (ต่อ)

รูปแบบทรงผม	ทรงผมตัวละคร	ทรงผมพร้อมศิราภรณ์ /อุปกรณ์ประดับ	ละครเชื้อชาติไทย	ละครเชื้อชาติพม่า	ละครเชื้อชาติมอญ	ละครเชื้อชาติลาว	ละครเชื้อชาติฝรั่ง	วิธีทำผม	
								ทำผมด้วยตนเอง	ผู้อื่นทำให้
4) ผมทรงดอกกระพุ่ม สั้น		ไม่ใช่เครื่องประดับ	✓						✓
5) ผมทรงรวบเก็บ ท้ายทอย			✓						✓
6) ผมทรงเกล้าขึ้น แล้วปล่อยชายข้าง				✓				✓	✓

ตารางที่ 2 เปรียบเทียบทรงผมของตัวละครเชื้อชาติที่แต่งแบบไม่ยืนเครื่อง (ต่อ)

รูปแบบทรงผม	ทรงผมตัวละคร	ทรงผมพร้อมศิราภรณ์ /อุปกรณ์ประดับ	ละครเชื้อชาติไทย	ละครเชื้อชาติพม่า	ละครเชื้อชาติมอญ	ละครเชื้อชาติลาว	ละครเชื้อชาติฝรั่ง	วิธีทำผม	
								ทำผมด้วยตนเอง	ผู้อื่นทำให้
7) ผมทรงเกล้าขึ้นทั้ง ด้านหน้าและด้านหลัง				✓	✓	✓		✓	✓
8) ผมทรงฟาร่าห์							✓		✓
9) ทรงพวงอุ้งน		ไม่ใช่เครื่องประดับ					✓	✓	✓

อภิปรายผล

จากการศึกษารูปแบบทรงและเทคนิคการทำผมของตัวละครในรัชกาลที่ 9 จำแนกองค์ประกอบ และวิเคราะห์รูปแบบและเทคนิคการทำผมตัวละครเชื้อชาติที่แต่งแบบยืนเครื่องและตัวละครเชื้อชาติที่แต่งแบบไม่ยืนเครื่องโดยค้นพบได้ทั้งหมด 5 เชื้อชาติ อันประกอบไปด้วย เชื้อชาติไทย เชื้อชาติพม่า เชื้อชาติมอญ เชื้อชาติลาว และเชื้อชาติฝรั่ง ผู้วิจัยสามารถแบ่งเป็นประเด็นสำคัญที่ได้จากการศึกษา ดังนี้

1. ศิราภรณ์เป็นตัวกำหนดรูปแบบทรงผม

จากการศึกษาพบว่ารูปแบบและเทคนิคการทำผมของตัวละครในสมัยรัชกาลที่ 9 ปี พ.ศ.2489 -2559 โดยศึกษาจากตัวละครทั้ง 5 เชื้อชาติในการแสดงละครทั้งตัวละครเชื้อชาติที่แต่งแบบยืนเครื่อง และตัวละครเชื้อชาติที่แต่งแบบไม่ยืนเครื่อง มีความเหมือน ความคล้ายคลึงกันหลายอย่าง ซึ่งจะเห็นได้จาก ศิราภรณ์เครื่องประดับศีรษะ มีความคล้ายคลึงกันของตัวละคร และมีรูปแบบทรงผมที่เป็นไปในลักษณะแบบเดียวกัน ทำให้ตัวละครสามารถทำการแสดงได้หลายชุดการแสดงในการแสดงละครในสมัยรัชกาลที่ 9 ยุคสมัยรัตนโกสินทร์แผ่นดินพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร (รัชกาลที่ 9 พ.ศ.2489 – พ.ศ.2529) สำนักการสังคีตกรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม เป็นผู้ดูแลการจัดการแสดงศิลปวัฒนธรรมและละครของไทย สำนักการสังคีตมีหน้าที่โดยตรงในการดูแลศิลปวัฒนธรรมของชาติให้มีหน้าที่จัดการแสดงโขน ละคร ในงานพิธีและงานราชพิธีต่างๆทำให้ละครในสมัยรัชกาลที่ 9 ได้รับความนิยมและประชาชนให้ความสนใจในการแสดงละครเนื่องจากสำนักการสังคีตได้จัดให้ละครมีรูปแบบเครื่องแต่งและศิราภรณ์ของตัวละครที่วิจิตรงดงามดังจะเห็นได้จากการแต่งกายของตัวละครที่เป็นตัวนางกษัตริย์ ตัวนางเอกและตัวเอกของการแสดงละครที่เป็นแบบมาตรฐานจะมีการสวมใส่เครื่องศิราภรณ์ที่มีความงดงามเข้ากับหน้าตาและบุคลิกของตัวละคร จากที่กล่าวมาข้างต้น สอดคล้องกับงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ไพโรจน์ ทองคำสุก (2545, หน้า 51) กล่าวว่า การแต่งหน้าตัวละครต้องให้สมบทบาท แต่ทั้งนี้จะไม่ละทิ้งรูปแบบละครไทยบางส่วน ซึ่งครูเฉลย ศุขะวนิช ได้กรุณาเล่าให้ฟังถึงการแต่งหน้าละคร แต่ครั้งสมัยที่ท่านเป็นข้าหลวงละครของคณะละครวังสวนกุหลาบว่า ตัวละครจะตัดผมสั้น เพราะสะดวกเมื่อสวมศีรษะ (ชฎาหรือมงกุฎ) จะดูเรียบร้อยกว่าผมยาว ไม่มีผมห้อยดูรุงรัง เมื่อครั้งท่านย้ายมาอยู่ในพระอุปถัมภ์ของสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี เพชรบูรณ์อินทราชัย การแต่งหน้าเพื่อแสดงละครของพระองค์ท่านได้มีการเปลี่ยนแปลงโดยนำวัสดุจากต่างประเทศตลอดจนวิธีการสมัยใหม่มาใช้ในการละครไทย ข้าหลวงละครในพระองค์ไม่จำเป็นต้องกันหน้าและไม่ต้องตัดผมสั้น พวกตัวละครที่ต้องสวมชฎาหรือมงกุฎ พระองค์ท่านโปรดฯ ให้หิวผมรวบขึ้นหรือเกล้าจุกอยู่กลางศีรษะ ซึ่งนับเป็นครั้งแรกที่มีการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับการไว้ผมยาวของตัวละคร

2. บทบาทของตัวละครเป็นตัวกำหนดรูปแบบทรงผม

ในการแสดงละครอีกแบบหนึ่งคือการแสดงละครประเภทละครเชื้อชาติที่แต่งแบบไม่ยืนเครื่อง ซึ่ง ตัวละครในเรื่องจะมีตัวละครในแสดงอยู่หลายเชื้อชาติ ทำให้นักแสดงแสดงแต่ละเชื้อชาติ มีการแต่งกายที่แตกต่างกันออกไปตามรูปแบบทรงผมของตัวละครด้วยก็เช่นเดียวกัน กล่าวคือ ตัวละครเชื้อชาติที่แต่งแบบไม่ยืนเครื่องจะมีรูปแบบทรงผมแตกต่างกัน คือเกล้าขึ้นทั้งด้านหน้าและด้านหลัง (เกล้าทุย) ในตัวละครเชื้อชาติพม่า มอญ ลาว ซึ่งจะเห็นได้ชัดเจนว่าวัฒนธรรมและความใกล้เคียงกันมีผลต่อการแสดง อาทิ องค์ประกอบทรงผม ชุดการแต่งกาย ถือเป็นสิ่งที่มีอิทธิพลต่อรูปแบบทรงผมตัวละครเชื้อชาติในการแสดงละครทั้งสิ้น ส่วนรูปแบบทรงผมตัวละครเชื้อชาติฝรั่ง จะมีรูปแบบที่หลากหลาย เนื่องจากประเทศไทยเริ่มมีการพัฒนาก้าวเข้าสู่โลกสากล มีการรับวัฒนธรรมต่างชาติและเทคโนโลยีใหม่ ๆ เข้ามาในประเทศ ทำให้เกิดรูปแบบและวิธีการทำผมเกิดรูปแบบทรงผมต่าง ๆ ที่ทันสมัย ได้แก่ ผมทรงฟาร่าห์ ผมทรงพวงอุ้ง ซึ่งรูปแบบทรงผมเหล่านี้ผู้ออกแบบทรงผมตัวละครเชื้อชาติฝรั่งจะต้องคำนึงถึง รูปร่าง หน้าตาบุคลิกภาพและ ชุดเสื้อผ้าการแต่งกายของผู้แสดงเป็นสำคัญ ถึงจะสามารถกำหนดรูปแบบทรงผมให้กับตัวละครเชื้อชาติฝรั่งในการแสดงได้

3. ทรงผมเชื้อชาติที่ต่างกันจากบริบทความจำเป็นในการแสดง

การแสดงละครของไทย ในสมัยรัชกาลที่ 9 มีการแสดงละครอยู่ 2 ประเภท ประกอบไปด้วย ละครที่แต่งแบบยืนเครื่อง ได้แก่ ละครชาตรี ละครใน ละครนอก ละครตึกดำบรรพ์ และละครที่แต่งแบบไม่ยืนเครื่อง ได้แก่ ละครพันทาง ละครเสภา ซึ่งในการแสดงละครแต่ละประเภทนั้น จะประกอบไปด้วยตัวละครที่ถูกกำหนดด้วยยศถาบรรดาศักดิ์ต่าง ๆ รวมไปถึงในชนชาติต่างๆ โดยมีบทละครเป็นตัวกำหนดลักษณะของเครื่องประดับศีรษะ ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ในการบ่งบอกลักษณะของตัวละครนั้น

เอกสารอ้างอิง

- กิตติพัฒน์ แดนที. (2558). “ระบำสุโขทัย”, ระบำโบราณคดี. [ออนไลน์] แหล่งที่มา: <http://patdramaa111.srp.ac.th/raba-borankhdi>. [สืบค้นเมื่อ 9 กันยายน 2558]
- เจนนิสา เกศมณี. (2556). “การฟ้อนเล็บ”, การแสดงพื้นเมืองสี่ภาค. [ออนไลน์] แหล่งที่มา: <http://jennisketmanee.blogspot.com/> [สืบค้นเมื่อ 9 กันยายน 2558]

- ขวลิท สุนทรานนท์ และคณะ. 2549. ทะเบียนข้อมูล : วิพิธทัศนา ชุดระบำ รำ ฟ้อน. กรุงเทพฯ: ไทภูมิ พับลิชชิ่ง จำกัด.
- _____. 2550. ทะเบียนข้อมูล : วิพิธทัศนา ชุดระบำ รำ ฟ้อน เล่ม ๒. กรุงเทพฯ: ไทภูมิ พับลิชชิ่ง จำกัด.
- _____. 2550. การศึกษาและการพัฒนาองค์ความรู้เกี่ยวกับการแต่งกายยืนเครื่องโขน – ละครรำ. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.
- _____. 2551. ทะเบียนข้อมูล : วิพิธทัศนา ชุดระบำ รำ ฟ้อน เล่ม ๓. กรุงเทพฯ: ไทภูมิ พับลิชชิ่ง จำกัด.
- ฉวีวรรณ ขจรประสาทศร. ม.ป.ป. “การแต่งกายไทยสมัยไทยมุง”, *พัสดราภรณ์ไทย ถวายให้ราชินี*. [ออนไลน์] แหล่งที่มา: http://www.thaitopwedding.com/Misc/dress_history-1.html [สืบค้นเมื่อ 9 กันยายน 2558]
- เตรียมอุดมศึกษาพัฒนาการสุวรรณภูมิ. ม.ป.ป. “ประวัติการละคร”, *ละครไทย*. [ออนไลน์] แหล่งที่มา: <https://sites.google.com/site/dramaticarttuppschool/lakhr-thiy> [สืบค้นเมื่อ 11 ตุลาคม 2558]
- ทวีเกียรติ ไชยยงยศ. (2538). *สุนทรียะทางทัศนศิลป์*. กรุงเทพฯ: ฝ่ายเอกสารและตำรา. สถาบันราชภัฏสวนดุสิต.
- นฤมล รัตนพงศ์เลขา. (2558). *ถ้านำละคร “รัตนโกสินทร์” มาสร้างใหม่อีก*. [ออนไลน์] แหล่งที่มา: <https://www.dek-d.com/board/view/3606707/> [สืบค้นเมื่อ 19 กุมภาพันธ์ 2559]
- บุญวงศ์ วงศ์วิรัตน์. (2551). *คลังเครื่องแต่งกายโขนละคร : กรณีศึกษายานเครื่องคุณรัตน*. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- บุญศิริ นิยมทัศน์. (2541). *การแต่งหน้าและการแต่งผมนาฏศิลป์ไทย*. กรุงเทพฯ: สถาบันราชภัฏพระนคร.
- ไพโรจน์ ทองคำสุก. (2545). *วิเคราะห์รูปแบบความเป็นครูสู่กระบวนการถ่ายทอดความรู้ของผู้เชี่ยวชาญนาฏศิลป์ไทย*. กรุงเทพฯ: สถาบันนาฏดุริยางคศิลป์ กรมศิลปากร.
- มนิ พิสุทธิรัตนานนท์. (2546). *สุนทรีศาสตร์เบื้องต้น*. พิมพ์ลักษณะ สงขลา : การกิจ เอกสาร และตำรา, มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- มาลัย นิลพงษ์ และพิมพ์ดี กลั่นพจน์. (2546). “วิวัฒนาการเครื่องแต่งกายละครไทย,” *มนุษย์ฯ สาร*. 43 – 48.
- วิมลศรี อุปรมย์. (2555). *นาฏกรรมและการละคร*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วีณา วิสเพ็ญ. (2549). *วรรณคดีการละคร*. มหาสารคาม: อภิชาติการพิมพ์.
- สุภาวดี โพธิเวชกุล. (2548). *รูปแบบการแสดงเบิกโรงละครรำในยุครัตนโกสินทร์ (รัชกาลที่ 9)*. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- สุรพล วิรุฬห์รักษ์. (2547). *วิวัฒนาการนาฏศิลป์ไทยในกรุงรัตนโกสินทร์ พ.ศ. 2325 – 2477*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- _____. (2549). *นาฏศิลป์รัชกาลที่ 9*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อัมภา จรัสชล. (2552). “นาฏศิลป์ไทย ๑ ว่าด้วย การรำคู่”, *รักษานาฏศิลป์ไทย*. [ออนไลน์] แหล่งที่มา: <http://oknation.nationtv.tv/blog/assada999/2009/11/23/entry-1> [สืบค้นเมื่อ 9 กันยายน 2557]
- _____. (2552). “นาฏศิลป์ไทย ๑ ว่าด้วย การรำหมู่”, *รักษานาฏศิลป์ไทย*. [ออนไลน์] แหล่งที่มา: <http://oknation.nationtv.tv/blog/assada999/2009/11/23/entry-2> [สืบค้นเมื่อ 9 กันยายน 2557]
- _____. (2552). “นาฏศิลป์ไทย ๑ ว่าด้วย การรำเดี่ยว”, *รักษานาฏศิลป์ไทย*. [ออนไลน์] แหล่งที่มา: <http://oknation.nationtv.tv/blog/assada999/2009/11/22/entry-3> [สืบค้นเมื่อ 9 กันยายน 2557]
- _____. (2552). “นาฏศิลป์ไทย ๑ ว่าด้วย นาฏศิลป์ภาคอีสาน”, *รักษานาฏศิลป์ไทย*. [ออนไลน์] แหล่งที่มา: <http://oknation.nationtv.tv/blog/assada999/2009/11/25/entry-2> [สืบค้นเมื่อ 9 กันยายน 2557]